

Educació per al desenvolupament personal i la ciutadania

Educar per al desenvolupament personal i la ciutadania és afavorir que les nenes i nens puguin viure plenament i desenvolupar-se en el sí de la comunitat, adoptant estratègies per viure en un món complex, canviant i ple d'incertesa, i desenvolupant actituds de responsabilitat i compromís per a la construcció d'una societat més justa, democràtica i participativa.

Els canvis radicals en les formes de vida tradicionals, que han reforçat els valors individualistes i han generat inseguretats; l'evolució econòmica i tecnològica, que ha canviat el valor del treball i ha fet créixer la distància entre les societats del benestar i les que n'estan excloses; la degradació dels ecosistemes i la globalització i la seva representació a través dels mitjans de comunicació, que ha augmentat la necessitat de conviure en la diversitat, fan necessari que en el sistema educatiu s'introdueixin elements que permetin a l'alumnat incorporar-se a una realitat canviant, sovint incerta i imprevisible, amb noves competències i recursos per fer front a aquests canvis i comprometre's a treballar per trobar solucions als reptes que la vida planteja.

L'educació per al desenvolupament personal i ciutadania inclou tant el desenvolupament de totes les dimensions personals i la construcció responsable de la pròpia identitat–aprendre a ser i actuar de forma autònoma-, com la relació amb els altres –aprendre a conviure-, com el compromís social –aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global.

En la concreció de l'educació per al desenvolupament personal i ciutadania a l'etapa de primària, es consideren, d'una banda, els objectius generals que cal desenvolupar al llarg dels tres cicles i des de totes les àrees i, de l'altra, els continguts específics a desenvolupar en un dels cursos del cicle superior en l'àrea d'educació per la ciutadania i drets humans.

Aquest procés, iniciat al cicle inicial i que tindrà continuïtat en l'educació secundària obligatòria, pretén que l'educació per la ciutadania responsable i compromesa amb la pròpia realitat no es limiti a romandre tancada en el seu món, sinó que es projecti cap a àmbits de ciutadania i realitats progressivament més globals, a partir d'experiències de participació significatives i properes, de manera que aquesta nova perspectiva d'entendre el món acabi incidint en la pròpia realitat i contribueixi a canviar percepcions, actituds i prejudicis.

Competències pròpies de l'àrea

L'àrea d'educació per al desenvolupament personal i la ciutadania contribueix al desenvolupament de les competències bàsiques però, de manera especial i directa, a desenvolupar la competència *social i ciutadana*, ja que propicia l'adquisició d'habilitats per viure en societat i exercir la ciutadania democràtica; afavoreix la universalització de les pròpies aspiracions i drets per a tots els homes i dones; ajuda a generar valors com la cooperació, la solidaritat, el

compromís i la participació; valora la conquesta dels drets humans i rebutja els conflictes entre grups humans i les situacions d'injustícia.

La identificació dels drets i deures ciutadans, així com l'assumpció dels hàbits cívics per mitjà de la seva pràctica, afavoreix l'assimilació de destreses per conèixer i construir, en qualitat de futurs ciutadans i ciutadanes, societats més cohesionades, lliures i equitatives, des d'un sentiment d'identitat compartida.

La competència *d'autonomia i iniciativa personal* també es considera una competència pròpia, en tant que afavoreix les iniciatives de planificació, presa de decisions, organització i assumpció de responsabilitats. Per mitjà del diàleg i el debat, els infants s'aproximen de forma respectuosa a la diversitat i a la diferència i les valoren de forma crítica. També s'afavoreix l'autonomia i l'autoconfiança en la construcció de projectes personals de vida i en la presa de postures sobre els problemes i les possibles solucions.

Aportacions de l'àrea a les competències bàsiques

Igualment, l'educació per al desenvolupament personal i la ciutadania contribueix a l'adquisició de la competència *d'aprendre a aprendre*, en la mesura que proposa l'estímul de les habilitats socials, impulsa el treball cooperatiu i l'ús sistemàtic de l'argumentació, que implica el desenvolupament d'un pensament propi.

També contribueix a la competència *comunicativa lingüística i audiovisual*, a partir del coneixement i l'ús de conceptes propis, de la pràctica sistemàtica del debat i tot el que implica (saber escoltar, exposar i argumentar) i de la gestió de les diverses fonts d'informació per a la construcció del coneixement.

Finalment, l'àrea aporta destreses relacionades amb la competència *artística i cultural*, ja que fomenta l'actitud d'estima pel fet cultural, l'empatia per apropar-se a les seves diferents manifestacions i la sensibilitat per comprendre-les i valorar-les amb una actitud oberta i respectuosa. Alhora també requereix posar en funcionament la creativitat per contribuir a la construcció d'un món millor.

Estructura dels continguts

L'Educació per al desenvolupament personal i ciutadania engloba tres blocs de continguts que s'interrelacionen: aprendre a ser i actuar de forma autònoma, aprendre a conèixer i aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global. Es parteix, per tant, de continguts relatius a l'esfera individual i les relacions entre les persones, per passar a abordar la convivència social en l'àmbit més proper, però també en altres entorns, dins la consciència de pertinença a una ciutadania global.

“Aprendre a ser i actuar de forma autònoma” implica construir una manera de ser harmònica, conscient i volguda, desenvolupar un pensament autònom, crític i sensible davant de situacions injustes i de les necessitats dels altres, potenciar l'autoregulació de la pròpia conducta i assolir el major grau possible

d'autonomia i responsabilitat. Suposa també superar estereotips i reconèixer-se iguals en la diversitat social, cultural o de gènere.

“Aprendre a conviure” comporta desenvolupar els valors fonamentals de la convivència i la resolució positiva dels conflictes amb criteris ètics de justícia; adquirir recursos que orientin vers l'obertura cap als altres de manera altruista i generant sentiments d'afecte i empatia; i superar l'individualisme amb actituds de col·laboració i compromís en la realització de projectes en comú. Suposa també conrear habilitats que ens permetin participar activament en la vida cívica, assumir els valors democràtics, acceptar i practicar normes socials d'acord amb aquests principis, així com conèixer els fonaments i les formes d'organització de l'estat democràtic i l'exercici de les llibertats en forma de drets i el compliment dels corresponents deures.

“Aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global” ha de contribuir al desenvolupament d'actituds per a viure de manera sostenible, dins la consciència dels vincles que ens lliguen com a éssers humans i els que ens relacionen amb la natura. Implica responsabilitzar-nos de les conseqüències dels nostres actes i hàbits de la vida quotidiana sobre les condicions futures de la vida humana. També suposa reconèixer-se com a membres d'un grup social i identificar els valors comuns que compartim dins la diversitat.

Consideracions sobre el desenvolupament del currículum

El desenvolupament dels continguts no pot reduir-se a la impartició d'una àrea en un curs de l'etapa, sinó que han d'impregnar tot el procés d'aprenentatge al llarg de tots els cicles, incloent-hi l'àmbit de les relacions interpersonals dins el centre docent i el seu entorn. Són molts els aspectes de l'educació per al desenvolupament personal i ciutadania que s'han de treballar progressivament dins de l'acció tutorial i des dels currículums de les diferents àrees, però també és cert que treballar de manera específica, en un curs determinat abans d'acabar l'etapa, els aspectes més fonamentals de l'educació per la ciutadania i els drets humans, pot contribuir a consolidar determinats aprenentatges desenvolupats prèviament.

L'educació per al desenvolupament personal i la ciutadania ha d'esdevenir l'eix vertebrador de l'educació en valors a l'escola, per tal de fomentar, reconèixer i valorar les bones pràctiques i les iniciatives que es proposen des dels diferents àmbits de la comunitat escolar. Ha de promoure també el bon clima escolar i la implicació dels diferents estaments que componen la comunitat educativa en l'objectiu comú d'educar per a ser i conviure, amb el màxim de coherència entre el que es diu i el que es practica en tots els àmbits de la vida escolar.

Cal reconèixer els valors que existeixen en els missatges dels mitjans de comunicació i d'Internet i, tanmateix, mostrar-se crítics davant de la representació de la realitat que ens proporcionen, així com un ús responsable dels mitjans tecnològics i de la informació, identificant els problemes ètics, culturals i socials relacionats amb les TIC i prenent una actitud positiva en la seva utilització, que recolzi l'aprenentatge individual i el col·laboratiu.

En definitiva, l'aprenentatge d'aquesta àrea va més enllà de l'adquisició de coneixements, per centrar-se en les pràctiques escolars que estimulen el pensament crític, la participació i l'assimilació dels valors fonamentals de la societat democràtica, amb l'objectiu de formar futurs ciutadans i ciutadanes responsables i participatius, però també empàtics i solidaris.

OBJECTIUS

L'educació per al desenvolupament personal i la ciutadania en l'etapa de l'educació primària té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Aprendre a ser i actuar de manera autònoma

- Identificar, acceptar críticament i construir la pròpia identitat, desenvolupant l'autoestima en tots els àmbits de la personalitat.
- Reconèixer l'alteritat des de criteris d'igualtat i identificar les relacions d'interdependència amb els altres. Desenvolupar una actitud favorable a la superació dels prejudicis i contrària a la violència i als comportaments discriminatoris.
- Desenvolupar mecanismes d'autoregulació de les pròpies emocions i de la pròpia conducta, habilitats emocionals i de comunicació assertiva en les relacions personals i de grup, mostrant actituds empàtiques, solidàries i constructives.
- Actuar amb autonomia i responsabilitat en la vida quotidiana i en les relacions de grup, tot elaborant i aplicant valors i normes de convivència.

2. Aprendre a conviure

- Reconèixer i practicar els valors i normes que afavoreixen la convivència i la relació entre les persones, així com estratègies de resolució de conflictes des del diàleg i la mediació.
- Reconèixer i sentir la diversitat social, cultural, de gènere i d'orientació afectiva com un fet enriquidor de la convivència, sabent explicar els propis costums i mostrant respecte pels costums i maneres de viure de cultures diferents a la pròpia i facilitar la incorporació de les nenes i nens nous en l'entorn sociocultural.
- Conèixer i valorar els drets reconeguts a la persona en la Declaració Universal dels Drets Humans, en la Convenció sobre els Drets de l'Infant, en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i en la Constitució espanyola.
- Prendre consciència de pertinença a diferents àmbits i grups socials i de les formes de contribuir al seu desenvolupament i la seva millora.

3. Aprendre a ser ciutadans i ciutadanes en un món global

- Conèixer els mecanismes de funcionament de les societats democràtiques i el paper de les administracions en la garantia dels serveis públics. Fomentar iniciatives de participació democràtica i responsable dins del centre, participant activament en activitats fora del centre, com a eina per aprendre a assumir els deures ciutadans i compromisos socials.
- Identificar, analitzar i rebutjar les situacions d'injustícia i discriminació, per raó de gènere, origen o creences, sensibilitzant-se al davant de les necessitats de les persones i grups més desfavorits. Desenvolupar sentiments d'empatia i actituds que garanteixin el respecte i la convivència entre els diversos grups.
- Valorar i tenir cura del medi, així com assumir comportaments de consum responsable que contribueixin a la sostenibilitat.
- Desenvolupar la capacitat d'escolta i d'exposició argumentada de les pròpies opinions i respecte per les dels altres. Valorar críticament els missatges dels mitjans de comunicació per tal de construir-se una opinió pròpia.

Cicle superior

CONTINGUTS

Identitat i autonomia

- Identificació dels trets d'identitat i dels interessos personals i dels altres. Expressió de les emocions pròpies i autoregulació de la conducta, desenvolupant l'autoestima.
- Desenvolupament de les capacitats emocionals i cognitives de presa de decisions, valorant la dignitat, la llibertat i la responsabilitat, així com el desenvolupament de l'autonomia personal.
- Identificació dels propis prejudicis i rebuig de comportaments i actituds discriminatòries (sexistes, de preponderància de la força física i altres condicions personals i socials) en els diferents àmbits relacionals escolars i extraescolars.
- Reconeixement de les diferències de gènere com un element enriquidor de les relacions interpersonals. Valoració de la igualtat de drets d'homes i dones en les famílies i en qualsevol àmbit personal, laboral i social.
- Interpretació crítica de la realitat que ens presenten els mitjans de comunicació, inclòs el llenguatge publicitari, per tal de desenvolupar la capacitat d'elecció responsable.
- Identificació d'actituds i estratègies personals i col·lectives de consum responsable i cura del medi.
- Aplicació de conductes responsables en l'ús de les TIC (autonomia, autocontrol i seguretat).
- Interpretació correcta de les normes de mobilitat viària, tant com a vianants com a usuaris de vehicles amb o sense motor.

Convivència i valors cívics

- Valoració de les normes de convivència que han de regular les relacions socials a les famílies i a l'escola, i de la transformació de la seva bona pràctica en hàbits cívics aplicables a d'altres àmbits relacionals.
- Valoració i aplicació del diàleg i la mediació com a instruments per resoldre els problemes de convivència i els conflictes d'interessos en les relacions interpersonals. Desenvolupament de la capacitat d'expressió d'opinions i judicis de forma assertiva.
- Identificació i desenvolupament de sentiments favorables als valors cívics de la societat democràtica (respecte, tolerància, participació, solidaritat, convivència, compromís, justícia, igualtat, llibertat) i aplicació en situacions

de convivència dins l'entorn immediat (família, veïnatge, amistats), entre iguals i en les relacions intergeneracionals.

- Identificació dels drets i deures individuals i col·lectius recollits en les declaracions universals, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i la Constitució espanyola. Responsabilitat en l'exercici dels drets i deures que ens corresponen com a membres d'un grup i acceptació de compromisos i assumptió de responsabilitats en activitats de l'entorn.
- Valoració de les administracions (local, autonòmica, estatal, europea) com a garantia dels serveis públics i de la importància de la participació ciutadana en el funcionament de les institucions.
- Identificació de drets i deures que regulen l'ús dels béns comuns i dels serveis públics, aplicant conductes de responsabilitat i preservació en el seu ús.
- Valoració de la participació com un dret i un deure. Identificació i ús dels mecanismes de participació en el funcionament de l'aula i de l'escola, valorant les estratègies de treball en grup implicades.
- Pràctica de normes cíviques i assumptió de rols per mitjà del joc i la simulació.

Pertinença i ciutadania

- Presa de consciència dels diferents grups socials als quals l'alumnat pertany. Identificació de les aportacions que com a ciutadans es poden fer a cada un dels nostres grups de pertinença.
- Reconeixement de costums, tradicions i estils de vida propis i d'altres companys i companyes. Valoració de les celebracions i manifestacions culturals com a signes d'identitat i formes de cohesió social.
- Reconeixement de la diversitat social, cultural, de gènere i d'opcions religioses i laiques que es manifesten a l'entorn i manifestació d'actituds de sensibilitat, respecte i empatia envers costums, valors morals, sentiments i formes de vida diferents als propis. Reconeixement dels valors comuns en les diferents manifestacions de la diversitat i dels valors de les dones que han estat tradicionalment marginats per la societat.
- Identificació i rebuig de les causes que provoquen situacions de marginació, discriminació i injustícia social en l'entorn local i en el món, incidint especialment en les referides a l'explotació a la infància. Manifestació d'actituds de cooperació i solidaritat davant els problemes i les necessitats dels altres.
- Desenvolupament de l'hàbit d'observar i interpretar críticament la representació de la realitat a través dels mitjans de comunicació.
- Defensa i cura de l'entorn, valorant les repercussions que té a nivell global la gestió local dels recursos i identificant les bones pràctiques alternatives i estratègies de consum responsable.

- Valoració de la capacitat per adaptar-se a una realitat en constant evolució, per mitjà d'actituds flexibles i obertes. Valoració de la disponibilitat per trobar solucions als problemes i intentar millorar la realitat.

Connexions amb altres àrees

- Desenvolupament de la capacitat d'expressió d'opinions i judicis de forma assertiva.
- Identificació dels valors de la societat democràtica i de la necessitat de la participació social.
- Identificació dels drets i deures individuals i col·lectius.
- Assumpció de pràctiques de consum responsable i de defensa del medi.
- Identificació de les manifestacions culturals com a signes d'identitat i cohesió social.

CRITERIS D'AVALUACIÓ

- Mostrar un adequat nivell de coneixement personal, d'autoestima i de gestió emocional en les activitats quotidianes, així com motivació per la millora personal i en la relació amb els altres. Reconèixer, acceptar i respectar les característiques pròpies i les dels companys i companyes i el dret a la pròpia identitat, valorant les diferències. Practicar hàbits de salut i seguretat personal.
- Argumentar i defensar les pròpies opinions desenvolupant habilitats de comunicació assertiva. Escoltar i respectar les opinions dels altres, actuar amb autonomia valorant i responsabilitzant-se de les conseqüències de les pròpies accions.
- Entendre, acceptar i practicar les normes de convivència i els hàbits cívics en les seves relacions personals entre iguals o amb adults. Participar amb responsabilitat en la presa de decisions del grup, utilitzant el diàleg i la mediació per arribar a acords, i ser-ne conseqüent assumint les pròpies obligacions. Assumir i practicar hàbits cívics i actes adreçats al benestar dels altres.
- Reconèixer els drets humans fonamentals recollits en les declaracions universals, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i la Constitució espanyola, i els principis de convivència que s'hi recullen, per identificar els deures més importants que se'n deriven i les situacions en què es vulneren aquests drets.
- Identificar els serveis públics prestats per diferents àmbits administratius als quals pertany com a ciutadà/ana i conèixer algunes de les seves competències i responsabilitats socials i el paper que compleixen aquests serveis públics en la vida de la ciutadania, conjuntament amb la importància de la participació i implicació ciutadanes en el seu manteniment.

- Descriure els mecanismes bàsics del funcionament democràtic, aplicats als òrgans de govern de diferents institucions (municipals, autonòmiques, estatals, europees), tot identificant els valors cívics de la societat democràtica i establint un paral·lelisme amb els mecanismes de participació a l'aula i a l'escola.
- Identificar les relacions que es donen entre les pròpies vides i els propis actes i les vides de persones d'altres parts del món, tenint en compte la representació que en fan els mitjans de comunicació, entenent les relacions entre pobles des de la igualtat, el respecte i la cooperació. Identificar els mecanismes de participació en accions col·lectives més enllà del marc escolar i adaptar-se al treball en equip en la recerca d'alternatives.
- Identificar i rebutjar les causes que provoquen situacions de marginació, discriminació, injustícia social i violació dels drets humans. Mostrar empatia i valorar i respectar la diversitat social, cultural i de gènere, identificant situacions de desigualtat d'oportunitats.
- Identificar les bones pràctiques en relació al medi i de consum responsable, assumint el compromís personal per transformar les actituds i estils de vida propis en pro de la sostenibilitat. Identificar algunes iniciatives de participació ciutadana que promouen aquestes pràctiques i mostrar-se sensible pels problemes mediambientals.